

MĀKSLAS IZGLĪTĪBAS ATTĪSTĪBA LATGALĒ 20. UN 21. GADSIMTĀ

Art Education in Latgale in the 20th-21st Century

Vladislavs Pauris

Rēzeknes Augstskola, Atbrīvošanas aleja 115, Rēzekne, Latvija, e-pasts: vladis.p@inbox.lv

Abstract. *In his paper the author deals with the origin of art education and the ways of its development in Latgale. The first significant art school was founded in Daugavpils in the 1920s and operated till the middle of the 20th century. After changing the statehood of Latvia during World War II it was reorganized into a vocational school and was closed in the post-war period. In the 1950s due to the initiative of Latgalian culture enthusiasts there was opened Rezekne Branch of Riga Secondary School of Applied Art. The school is still existing and functioning nowadays as a Secondary School Of Design and Art. In 1990 there was observed a significant change in art education when there was opened the first higher education institution of art in Rezekne – Latgale Branch of Art Academy of Latvia. Later on in 1992 in Daugavpils there was renewed “Sun School” and in 1996 at Daugavpils University there was founded the Art Department. In 2006 the first students of design programs were enrolled into the Faculty of Education and Design of Rezekne Higher Education Institution.*

Opening of art schools contributed to:

- increase of cultural and educational level in Latgale;
- development of skills in obtaining crafts of applied arts;
- facilitation of the art's understanding in the society;
- creation of opportunities to organize art education in Latgale.

Existence of art schools encouraged:

- to improve education of teachers and lecturers and develop creative skills;
- to motivate students to participate in cultural activities and exhibitions;
- to improve and develop the traditional types of Latgale applied art in a creative way.

Art education in the 20th-21st Century gave opportunities:

- to obtain higher education in art in Latgale, acquire new professions in the field of art and design;
- to improve competences of teaching staff in exhibitions, workshops, conferences, projects;
- to increase the creative-scientific level of lecturers by participation in international exhibitions and conferences;
- to cooperate with universities in Latvia and abroad, exchange art exhibitions of their students and lecturers.

In the 20th-21st Century there is a wide vocational network of art schools in Latgale. There are established two art secondary schools and three higher education institutions where artists or designers can acquire the appropriate education.

Keywords: *design, development of education, applied arts, higher education institution of art, art education, art School.*

Ievads

20. gadsimta sākumā Latgalē nebija nevienas mākslas izglītības mācību iestādes. Vienīgā iespēja, kur varēja iegūt mākslas izglītību, bija Rīga un Krievijas galvaspilsēta Sanktpēterburga, kā arī Krievijas lielākie mākslas un kultūras centri. 1873. gadā Rīgā bija atvērta baltvācu gleznotājas Elīzes Jungas-Stilingas mākslas skola. 1906. gadā tika izveidota Rīgas pilsētas mākslas skola, kas iekļāvās valsts izglītības sistēmā, un kuru pārzināja Sanktpēterburgas mākslas akadēmija (Grosmane, 2008).

Raksta mērķis ir pētīt mākslas izglītības attīstības vēsturi un tās nozīmi Latgales mākslas izglītībā 20. un 21. gadsimtā. Pētot un analizējot mākslas izglītības attīstību Latgalē, rakstā ir izmantoti Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzeja, Latgales Kultūrvēstures muzeja krājumi, E. Oļehnovičas, A. Liepas, T. Viļumas-Kokinas, P. Gleizdāna, A. Kūkoja raksti un J. Undas, S. Linartes atmiņu stāstījumi.

Pirmās mākslas skolas aizsākumi Latgalē – arodskola „Saule”

Pirmais mākslas izglītības centrs Latgalē tika dibināts Daugavpilī. Latgales latviešu Romas katoļu kultūras biedrība „Saule” savu darbību uzsāka jau 1915. gadā, bet oficiāli tā sāka darboties 1917. gadā. Tā paša gada 1. septembrī biedrība atklāja noorganizētos šūšanas un rokdarbu kursus Daugavpilī, Pēterpils ielā 6 (vēlāk šo ielu pārdēvēja par Saules ielu). Kursu praktisko organizēšanu vadīja Elizabeta Paukšta, kura pēc 1917. gada revolūcijas Krievijā atgriezās Daugavpilī pie vecākiem.

Kursi darbojās izglītības ministrijas Skolu departamenta Arodu skolu nodaļas pārziņā. Biedrība kursu uzraudzību un vadīšanu nodeva kursu pārzinim, kura pienākums bija raudzīties, lai kursus tiktu izpildīti Izglītības ministrijas un biedrības „Saule” rīkojumi, ievēroti kursu statūti un iekšējās kārtības noteikumi, kā arī tiktu ziņots par visām izmaiņām, kuras rastos kursu darbībā.

Apmācība kursus notika latviešu valodā (latgaliešu izloksnē) un tika organizēta šādās nodaļās:

- visu zemju apģērbu šūšana,
- sieviešu un bērnu virsējo apģērbu šūšana,
- vīriešu un sieviešu cepuru šūšana,
- baznīcas drēbju šūšana,
- virsējo vīriešu apģērbu šūšana,
- sieviešu rokdarbi (Olehnoviča, 1997: 5).

Apmācības laiks skolā ilga divus gadus (četrus semestrus), katra semestra garums bija seši mēneši. Skolēniem arodskolā mācīja rokdarbus, šūt, zīmēt, konstruēt piegrieztnes un piegriezt. Sākot 1925./1926. m. g., skolā mācīja arī vispārizglītojošos priekšmetus četrklasīgās pamatskolas apjomā.

1. attēls. Daugavpils sieviešu arodskolas Saule izstāde. Daugavpils, 20. gs. 30-tie gadi
2. rindā 4. no labās puses kursu organizatore E. Paukšte (DNMM, 33633)

Kursos tika uzņemtas personas, kuras nebija jaunākas par 14 gadiem un vecākas par 50 gadiem, kuras prata lasīt, rakstīt un rēķināt (Olehnoviča, 1997).

Nozīmīgs pavērsiens pārejai no kursiem uz Sieviešu arodskolu notika 1927. gada 13. septembrī kad, izglītības ministrs Jānis Rainis apstiprināja skolas statūtus un iekšējos noteikumus. Arodskolas dibinātājs bija Latgales latviešu Romas katoļu kultūras veicināšanas biedrība „Saule”, un skolu finansiāli nodrošināja biedrība ar līdzekļiem, kurus ieguva no skolēnu iemaksām par mācībām un no izgatavotajiem pasūtījumiem. Arodskolā darbojās četras nodaļas: rokdarbu, mājturības, šūšanas, kurpniecības un mēbeļu pīšanas nodaļa. Absolvējot skolu, arodskolniekiem bija jākārtos teorētiskais un praktiskais eksāmens savā amatā, uzrādot darbus skolas komisijai, kuras sastāvā ietilpa skolas pārzinis, pedagogi un biedrības „Saule” pārstāvis.

Daugavpils Sieviešu arodskolu no tās dibināšanas līdz 1940. gadam lielāko tiesu vadīja Romas katoļu garīdznieki, kuri galvenokārt noteica skolas humanitāro ievirzi un saikni ar reliģiju. Skolā bez vispārīzglītojošiem priekšmetiem no lietišķās mākslas disciplīnām, mācīja arī zīmēšanu, krāsu mācību, kompozīciju un mākslas vēsturi. Līdz 1940. gadam skolu uzturēja biedrība „Saule”, kas šajā gadā tika slēgta. Skola zaudēja savu uzturētāju (katoļu baznīcu), tādējādi mainījās arī skolas statuss un saikne ar reliģiju.

Otrā pasaules kara viesulis Daugavpils lielāko daļu pārvērtā drupās. Vācu okupācijas laikā vairākas pilsētas skolas, kas nebija sagrautas, pārņēma militārās iestādes. Arī saules skolai nācās meklēt citas telpas, jo skolas pirmajā stāvā izvietoja darba pārvaldi, otrā stāva labajā spārnā – Darba pārvaldes apliecību izsniegšanas nodaļu, bet kreisajā spārnā – apgabala komisariāta nodaļu un arī kādu militāru iestādi (Viļuma-Kokina, Liepa, 1997).

1944. gada septembrī Saules skolu pārņēma Latvijas PSR Tautas komisāru padome un skolu pārdēvēja par Daugavpils Daiļamatniecības vidusskolu. Skola atgriezās savās pirmskara telpās Saules ielas namā, kas kara laikā nebija nopostīts, taču telpas bija tukšas. Kļašu un darbnīcu iekārtošanu bija jāsāk no nulles (Viļuma-Kokina, Liepa, 1997).

1953. gada pavasarī skola pieredzēja savu pēdējo izlaidumu, jo tā paša gada rudenī to pievienoja Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolai.

Līdz ar Daiļamatniecības vidusskolas likvidāciju uz vairākiem gadu desmitiem Daugavpilī un visā dienvidaustrumu Latgalē tika aizkavēta nacionālās kultūras pārmantojamība.

Saules skolas atjaunošana

Astoņdesmito gadu nogalē – latviešu tautas trešās atmodas sākums, kas nāca ar brīvības alkām un atraisītu uzdrīkstēšanos. Daugavpilī sarosījās inteliģence. Sanāksmēs un presē ieskanējās mākslinieku, skolotāju, mūziķu žurnālistu balsis, pieprasot Daugavpils teātra un Saules skolas atjaunošanu (Liepa, 1997).

1991. gada 17. decembra vēstulē Daugavpils Tautas deputātu padomes valdei Kultūras ministrs Raimonds Pauls apliecina savu atbalstu Saules skolas atjaunošanai Daugavpilī. Vēstulē teikts: ”Vēsturiskais nosaukums „Saules skola” neierobežo tās pielīdzināšanu vidējai speciālai mācību iestādei un lietišķo mākslu apmācību tajā.” (Liepa, 1997: 44).

1992. gada 10. februārī Daugavpils Tautas deputātu padomes valde vērsās arī pie izglītības ministra Andra Piebalga ar lūgumu atļaut Daugavpils Lietišķās mākslas jeb Saules skolas atjaunošanu. Ar piebildi, ka skola darbosies agrākajās telpās saules ielā 6/8. Sākot ar 1992. gada 1. septembri. Par atjaunojamās vidējās mācību iestādes direktori tika iecelta Ināra Ostrovska (Liepa, 1997).

1993. gadā Daugavpils Saules skola, tāpat kā visas Latvijas mākslas skolas, pārtapa par Mākslas koledžām ar piecgadīgu apmācības laiku. Sakarā ar koledžu neatbilstību augstskolu likumam 21. gadsimta sākumā Saules skola un arī pārējās mākslas skolas ieguva dizaina un mākslas vidusskolu statusu, bet mākslas koledža Daugavpilī kļuva par Daugavpils Dizaina un Mākslas vidusskolu „Saules skolu”. Gadsimta sākums iezīmējās ar jaunām tendencēm mākslas izglītībā. Sakarā ar pieaugušo pieprasījumu tirgū jau aizejošā gadsimta beigās spēcīgi attīstījās jauns mākslas virziens – dizains. Daudzas mākslas un dizaina vidusskolas Latvijā un arī Daugavpils Saules mākslas vidusskolas nodaļas projektē un risina dizaina mākslas idejas dažādās dizaina nozarēs tekstilmākslas, interjera, reklāmas u. c. dizaina nozarēs. No 2003. gada Daugavpils dizaina un mākslas vidusskolas Saules skolu vada tekstilmāksliniece Ilona Linarte-Ruža. Skola aktīvi īsteno dažādus dizaina un mākslas projektus, piedalās ar pedagogu un audzēkņu izstādēm Daugavpilī, Rīgā notiek radoša starptautiskā sadarbība. Liela nozīme ir skolas pedagogu kolektīvam, kuri sekmē skolas izaugsmi un izglītību ir ieguvuši Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolā, savas zināšanas

papildinājuši Latvijas mākslas akadēmijā (LMA) Rīgā, arī LMA Latgales filiālē, Daugavpils universitātē.

Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolas dibināšana

1958. gada decembrī Rīgu, kur notika Latgales kultūras nedēļa, pieskandināja Latgales novads. Šī nedēļa izvērsās par savdabīgu novada skati. Arī Latvijas PSR Mākslas muzejā tika rīkota plaša Latgales mākslas izstāde, kas pierādīja, ka tai ir gan pietiekami daudz talantīgu tautas mākslas meistarū, audēju, adītāju, keramiķu, taču tikpat kā uz vietas nedzīvo neviens profesionāls mākslinieks, gaužām trūkst labu kultūras dzīves organizatoru, kas spētu vadīt un virzīt šī novada māksliniecisko kultūru tālāk (Kūkojs, 1985).

Sabiedrībā pastāvēja zināma interese un vēlēšanās dibināt šādu mācību iestādi. Pats par sevi saprotams, ka tai jāatrodas Rēzeknē. Kultūras ministrijai tika adresētas vairākas vēstules ar lūgumu par tādas skolas izveidošanu. Ieceres īstenošanā jūtamu virzību deva Latgales kultūras nedēļa Rīgā 1958. gada decembrī – ļoti pieauga vadošo iestāžu atsaucība. Pozitīva bija kultūras ministra Voldemāra Kalpiņa un Rīgas Mākslas vidusskolas direktora Imanta Žūriņa nostāja. Tā tika izveidota Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolas Rēzeknes filiāle ar divām nodaļām – dekoratīvo noformēšanu un mākslas keramiku. 1959. gada jūlijā tika organizēti pirmie iestājpārbaudījumi, eksaminēja Rīgas LMV pasniedzēji Leons Tomašickis un Ērika Romāne. Tika uzņemti 20 audzēkņi, starp tiem septiņi ar vidusskolas izglītību, atbilstoši tam arī apmācības ilgums: pieci un četri gadi (vēlāk pārgāja uz četrgadīgo kursu) (Unda, 1994).

1960. gadā piepulcējās vēl viena speciāliste, Rīgas LMV absolvente un kompozīcijas mestare Silva Linarte. Viņa bija „Žūriņa skolas” tradīciju nesēja. Minētajā skolā dominēja pelēkas toņu gammas ar atdzīvinošiem akcentiem. Arī Silva Linarte atnāca ar lielu vēlēšanos strādāt, atbildības sajūtu un apbrīnojami gaišu skatu uz dzīvi, neraugoties uz to, ka bija izgājusi Sibīrijas moku ceļus. Skolas darbā enerģiski iekļāvās vispārīgo priekšmetu pedagogi Venjamina Sprūga, Jadvīga Tumeļkāne un citi. Turpmākajos gados pasniedzēju pulciņu papildināja Latvijas Mākslas Akadēmijas beidzēji – skulptore Olita Rumba un gleznotāja Mirdza Cimdiņa, un arī viņas dzīvesbiedrs – Kijevas Mākslas institūta absolvents grafiķis Igors Maceičuks (Unda, 1994).

1963. gadā notika pirmais izlaidums – pēc saīsinātā kursa skolu pabeidza pieci dekoratori noformētāji un divi keramiķi. Tā kā skolai bija nepieciešami pedagogi praktiķi, par pasniedzējiem tika uzaicināti divi skolas beidzēji – keramiķe Janīna Gribuste un noformētājs Pēteris Gleizdāns (Unda, 1994).

Lietišķās mākslas vidusskola, kas ar 1968. gadu no filiāles kļuva par patstāvīgu mācību iestādi, mitinājās trijās ēkās, līdz 1980. gadā saņēma jaunas, plašas mūsdienīgu prasībām atbilstošas telpas ar turpat divsimt labiekārtotiem mācību kabinetiem, laboratorijām, noliktavām, izstāžu zālēm. No skolas dibināšanas pirmās dienas tanī strādāja bijušais Rēzeknes filiāles vadītājs Jānis Unda (Kūkojs, 1985).

1968. gadā tika izdota Latvijas PSR Kultūras ministrijas pavēle Nr. 275. „Par Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolas organizēšanu”. No Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolas Rēzeknes filiāles izauga unikālā patstāvīga mācību iestāde. Mācību pedagoģiski metodiskajai un materiālajai bāzei pilnveidojoties, 1980. gadā tika izveidota arī bērnu mākslas skola un Latvijas Mākslas akadēmijas Latgales filiāle (Gleizdāns, 2008).

Starptautisku projektu un programmu izstrādes un ieviešanas rezultātā izveidojās mūsdienīgas, plašām iespējām piemērotas izglītības programmas dizainā un mākslā. Radās konkurētspējīga mākslas izglītības sistēma Austrumlatvijā, atbilstoša Latvijas Valsts kultūrpolitikas nostādņēm (Gleizdāns, 2008).

1968. gadā pilsētas partijas komitejā Antonu Indānu uzskatīja par piemērotāko kandidatūru vadītāja amatam. Izmantojot savu partijas biedra statusu, viņš daudz paveica materiāli tehniskās bāzes radīšanā, A. Indāna laikā tika veikta skolas pārbūve (Linarte, 2009).

Kļūstot par skolas direktoru 1977. gadā, Pēteris Gleizdāns turpināja iepriekšējā vadītāja iesāktu Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolas projekta realizāciju – mākslas skolas piebūves celtniecību, kuru pabeidza 1980. gadā. Tā bija grandiozākā mākslas izglītības būve ne tikai Latgalē, bet Latvijā. Skolā virmoja radošā gaisotne, visi pedagogi aktīvi piedalījās Daugavpils Mākslinieku savienības, vēlāk Mākslinieku savienības Latgales organizācijas rīkotajās izstādēs Rēzeknē, Rīgā, Latvijas pilsētās un arī ārzemēs. Daudzi skolas skolotāji cēla savu kvalifikāciju studējot Teodora Zaļkalna Latvijas PSR Mākslas akadēmijā.

Lielu atsaucību un atbalstu skola saņēma no Rēzeknes pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētāja Jāņa Karro, gan būvējot skolu, gan risinot dažādus saimnieciskos jautājumus. Viņš bija viens no pirmajiem padomju izpildvaras darbiniekiem, kurš nebaidījās atmodas laikos publiski uzstāties mītiņos par Latvijas neatkarību. Tāpat svarīga loma kultūras dzīvē un izglītībā bija partijas sekretārei Regīnai Hahelei. Viņas tālredzīgā politika palīdzēja izvairīties no divvalodības ieviešanas Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolā. Tāpat ļoti laba sadarbība skolai izveidojās ar kultūras nodaļas vadītājiem Pēteri Keišu un Valentīnu Šidlovsku.

No 1987. gada līdz 1993. gadam skolas direktors bija Vladislavs Pauris. Šajā laikā posmā Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolā tika atvērtas divas jaunas nodaļas – metālmākslas un rokdarbu nodaļas, atrisināts audzēkņu kopmītnes jautājums un nodibināta Latvijas Mākslas akadēmijas Latgales filiāle.

1993. gadā Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskola tika reorganizēta par Rēzeknes Mākslas koledžu. Rēzeknes Mākslas koledžas direktors Osvalds Zvejsalnieks uzlaboja profesionālās ievirzes mākslas skolas un LMA Latgales filiāles materiālo bāzi – tika uzcelta jauna ēka ar labiekārtotām mācību klasēm un darbnīcām, izveidots un restaurēts Mākslas nams.

1998. gadā Rēzeknes Mākslas koledžas direktore Aloīda Gavare nostiprināja pedagoģijas un mākslas zinātnes teorijas skolas praktiskajā darbībā, uzsvāru liekot uz radošo darbību un sadarbību ar vispārizglītojošām skolām Latgalē.

No 2002. gada par Rēzeknes Mākslas Koledžas direktoru atkārtoti kļuva Osvalds Zvejsalnieks. Pašlaik Rēzeknes Mākslas un Dizaina vidusskolā (2008. g.) var apgūt zināšanas Vizuāli plastiskās mākslas, Vides dizaina, Metāla izstrādājumu dizaina, Keramikas izstrādājumu dizaina, Apģērbu dizaina, Rokdarbu, Tekstilizstrādājumu dizaina, Koka izstrādājumu dizaina un Restaurācijas izglītības programmās.

Mākslas augstskola Latgalē

Domājot par kultūras atdzimšanu Latgalē, tāpat par Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolas audzēkņu likteņiem, gan par tiem, kas jau skolu beiguši, gan par tiem, kas tikai vēl mācās, jau 1988. gadā Vladislavam Pauram radās ideja par Mākslas Augstskolas filiāles atvēršanu uz Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolas materiālās bāzes. Ideja, dibināt Mākslas Pedagoģijas fakultāti, radās atbilstoši toreizējai situācijai, jo daudzu Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolas absolventu darbavietas bija dažādās mācību iestādēs. Filiāles izveidošanu atbalstīja skolas pedagogi, Rēzeknes rajona izpildkomiteja un Krāslavas rajona kultūras nodaļa. Darba realizēšanā aktīvi iesaistījās Latgales Mākslinieku savienības priekšsēdētājs O. Zvejsalnieks. Saprotoši šo domu uzņēma Latvijas Mākslas akadēmija un Kultūras ministrija. Pateicoties kopējam darbam, 1988./1989. mācību gadā tika uzņemti pirmie desmit studenti Latvijas mākslas akadēmijas Pedagoģijas fakultātes Latgales filiālē (Pauris, 1990). Par pirmo filiāles vadītāju ar Kultūras ministrijas rīkojumu tika nozīmēts Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolas direktors V. Pauris.

2. attēls. Latvijas mākslas akadēmijas Latgales filiāles atklāšana (1990):
no kreisās LMA Pedagoģijas nodaļas vadītājs D. Rožkalns, LMA pasniedzējs R. Muzis, LMA rektors, profesors I. Zariņš, Rēzeknes lietišķās mākslas vidusskolas direktors V. Pauris (Foto: Vladislava Paura p.a.)

Pēc LMA Latgales filiāles atvēršanas bija ļoti liela interese par studiju iespējām mākslas augstskolā bijušajiem Rēzeknes Lietišķās mākslas skolas absolventiem, kuri jau strādāja bērnu mākslas skolās un vispārīzglītojošajās skolās Latgalē. Pirmie studenti apguva vizuālās mākslas skolotāja profesiju (zīmēšana, gleznošana) un arī zināšanas pedagoģijā. Tagad jau daudzi absolventi sekmīgi strādā skolās dažādos Latvijas novados, piedalās izstādēs un ir labi skolas darba vadītāji.

Mainoties Latgales filiāles darbības koncepcijai, galvenā uzmanība tika pievērsta vizuālajām un vizuāli plastiskajām mākslām. Kopš 1998. gada līdztekus tekstilmākslai šeit var studēt glezniecības, grafikas un tēlniecības apakšnozarēs. Pedagoģu vadībā studenti apgūst zināšanas un prasmes izvēlētajā specialitātē. Glezniecības amata noslēpumos viņus ievada profesors Osvalds Zvejsalnieks un docents Anatolijs Zelčs, ar grafikas tehnikām un veidiem iepazīstina docenti Juris Briedis un Vjačeslavs Fomins. Tēlniecībā meistarības pilnveidošana notiek asociētās profesores Māras Kalniņas vadībā. Tekstilmākslas nodaļā klasiskā gobelēna tehniku ilgu gadu mācīja Anita Pētersone, bet tagad Dainas Sproģes vadībā studenti līdz ar tradicionālo tehniku iepazīst šķiedru mākslu tās visplašākajā nozīmē. Četrus gadus ilgajā mācību periodā jaunieši izkopj zīmēšanas prasmi, bet teorētiskās zināšanas mākslas un kultūras vēsturē iegūst Evijas Vasiļevskas un Intas Pujātes lekcijās. LMA Latgales filiāles darbību koordinē un vada Mg. paed. Ilma Rapša. LMA Latgales filiāles 20 gadu patāvēšanas laikā to absolvējuši 170 studenti, kuru vidū ir tagad pazīstami mākslinieki: Gundega Rancāne, Līga Jukša, Irīna Kovnacka, Bitty Fomins, Rolands Krutovs, Jānis Plivda, Agra Rītiņa, Inga Onževa, Vēsma Ušpele, Jurika Bakāne, Jana Nesteroviča, Beata Rjabovska, Anna Laicāne (Pujāte, 2010).

Mākslas studijas Daugavpils universitātē

Daugavpils Pedagoģiskā universitātē 1993. gadā tika izveidota Sākumskolas nodaļa ar divām priekšmetu grupām. Viena no šīm grupām bija Vizuālās mākslas priekšmetu grupa. Tas bija sākums mākslas programmu apguvei Daugavpils universitātē. Vēlāk 1996. gadā mākslas priekšmetu grupa tika pārdēvēta par Mākslas katedru. 2000. gadā Mākslu katedra tika atdalīta no Pedagoģijas fakultātes un iekļauta Mūzikas un mākslu fakultātes sastāvā. Lielu ieguldījumu Mākslu katedras darbā veica katedras profesore Aleksandra Šlahova, kura katedru vadīja kopš tās dibināšanas brīža līdz 2006. gada 1. septembrim. No 2006. gada 1. septembra līdz 2010. gada 15. augustam katedras vadītājs bija docents Māris Čačka. Janīna Osnovina 2010. gadā uzsāka vadīt Mākslu katedru un šajā gadā tā pārtapa par Mākslas un dizaina katedru.

Mākslas un dizaina katedra realizē 2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības bakalaura studiju programmas „Datordizains” un „Māksla”, kā arī profesionālās maģistra studiju programmas „Māksla” un „Izglītība” (Vizuālās mākslas skolotājs) un (Vizuālās mākslas un tehniskās grafikas skolotājs).

Daudzi Latgales vidusskolu, Dizaina un mākslas vidusskolu, kā arī augstskolu pasniedzēji ir pabeiguši gan bakalaura, gan maģistra studiju programmas Daugavpils universitātē. Šīm programmām ir liela nozīme ne tikai labu speciālistu sagatavošanā, skolotāju kvalifikācijas celšanā, bet arī kultūras attīstīšanā, inteliģences veidošanā Latgales novados. Mākslas un dizaina katedras docētāji veic kopējus pētījumus ar ļoti daudzām Eiropas valstu augstskolām, rīko personālizstādes Latvijā un ārzemēs. Katedra koordinē Daugavpils Universitātes Mākslas galerijas darbu, kurā ik mēnesi ir skatāma jauna mākslas darbu ekspozīcija.

2005. gada maijā Daugavpils Universitātē tika atklāta Mākslas galerija, kurā tika eksponētas vietēja un starptautiska mēroga izstādes. Mākslas galerijas nekomerciāla darbība veicina inovatīvas, starptautiski aktuālas, laikmetīgas mākslas attīstību, nodrošinot augstvērtīgas mākslas notikumus, to popularizēšanu publiskajā telpā, kā arī reģionālās kultūrvides aktivizēšanos.

Veiksmīgi sadarbības partneri profesionālo studiju programmām ir citās Latvijas un ārvalstu augstskolās, valsts iestādēs un nevalstiskās organizācijās. Sadarbība ar radniecīgām programmām Latvijas Mākslas akadēmijā, Liepājas Universitātē, veicina pieredzes apmaiņu, līdzdalību konferencēs u. c. projektos (Čačka, 2009).

Dizaina studiju programmas Rēzeknes Augstskolā

Augstāko profesionālo izglītību dārza dizaina un interjera dizaina specialitātē Latgalē 20. gadsimtā iegūt nebija iespējams. Kopš 2006. gada Rēzeknes Augstskolā tiek īstenots mākslas studiju virziens, kas iekļauj pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmu „Vides dizains” ar specializācijām „Dārza dizains”, „Interjera dizains” (programmas direktors asoc. prof. V. Pauris). Profesionālās bakalaura studiju programma „Interjera dizains” Mājas kultūras un amatniecības katedra uzsāka realizēt 2008. gadā. Programmas direktore ir mākslas maģistre D. Apele. Interjera dizaineru pirmais izlaidums notika 2011./2012. studiju gadā.

3. attēls. RA dizaina un amatniecības katedras studentu dizaindarbu atklāšana Latgales kultūrvēstures muzejā (Foto: Diānas Apeles p.a., 2012)

RA Dizaina un amatniecības katedrā studiju programmas „Apģērba projektēšana un dizains” īstenošana tika uzsākta 2012. gada rudenī. Programmas direktore Silvija Mežinska norāda, ka, uzsākot programmas realizāciju, tika apzināta situācija Latgales reģionā, un mūsu novada apģērba un tekstila nozarē esošie uzņēmumi ar interesi jautāja pēc jauniem

speciālistiem, kuru zināšanu, prasmju un kompetences līmenis atbilstu mūsdienu ražotnes prasībām izmantojamo tehnoloģiju jomā (Kivliniece - Kuzņecova, 2013).

Profesionālās maģistra studiju programmas „Dizains” izstrāde ir loģisks mūžizglītības ķēdes turpinājums, kas atbilst Rēzeknes Augstskolas studējošo un absolventu interesēm un ir saistošs jebkuram mākslas un dizaina nozarē izglītību guvušam speciālistam specifisko profesionālo zināšanu un prasmju pilnveidei. Programmas izstrādi pamato atbilstība stratēģiskajiem ES un Latvijas plānošanas dokumentiem. Rēzeknes Augstskolas profesionālā maģistra studiju programma „Dizains” paredz izvēles moduļus interjera dizainā, modes dizainā, grafiskajā dizainā un vides (ainavu) dizainā, nodrošinot padziļinātu pētniecības un individuālās uzņēmējdarbības īstenošanas izpratni. Programmas realizēšanā iesaistīti Rēzeknes Augstskolas docētāji un vadošie nozares profesionāļi (Strode, 2013).

Dizaina un amatniecības katedras dizaina programmu docētāji un studenti ar saviem radošajiem darbiem aktīvi piedalās jauno dizaineru bienālēs un konkursos „Dizains. Nākotne 2011” (Latvija), „Baltic Furniture”, „Gada balva dizainā 2012” (Latvija), „Apkalbos” 2011, „Artviko 2012”, „Virus Moda” 2011, 2012 (Lietuva), veido izstādes Rēzeknes Augstskolā, kā arī tās ikgadējās starptautiskajās zinātniskajās konferencēs „Sabiedrība. Integrācija. Izglītība”, „Māksla un mūzika kultūras diskursā”. Studenti veido izstādes arī Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē u. c., izstrādā dizaina idejas valsts svētku un latviešu gadskārtu pasākumu noformējumam pilsētā, izstrādā dārza dizaina projektus pilsētai un sadarbības partneriem, piedalās mākslas un dizaina dienu, zinātnieku nakts aktivitātēs u. c.

Secinājumi

Mākslas skolu atvēršana veicināja:

- kultūras un izglītības līmeņa paaugstināšanu Latgalē;
- attīstīja prasmes lietiskās mākslas arodu apgūvē;
- veicināja izpratni par mākslu plašākā sabiedrībā;
- radīja iespējas organizēt mākslas izglītības iegūšanu Latgalē.

Mākslas skolu pastāvēšana rosināja:

- celt skolotāju, pasniedzēju izglītību un attīstīt radošās prasmes;
- motivēt audzēkņus iesaistīties kultūras dzīvē, piedalīties mākslas izstādēs.
- radoši pilnveidot un attīstīt tradicionālos Latgales lietiskās mākslas veidus.

Mākslas izglītība 20.-21. gadsimtā pavēra iespējas:

- iegūt Latgalē augstāko izglītību mākslā, apgūt jaunas mākslas un dizaina profesijas;
- papildināt mācībspēku kompetenci izstādēs, radošajās darbnīcās, plenēros, konferencēs, projektos;
- celt docētāju radoši zinātnisko līmeni, piedaloties starptautiskajās mākslas izstādēs un konferencēs;
- sadarboties ar citām Latvijas un ārzemju augstskolām, apmainoties ar docētāju un studentu mākslas izstādēm.

20.-21. gadsimtā Latgalē izveidots plašs profesionālās ievirzes mākslas skolu tīkls, nodibinātas divas mākslas vidusskolas un trīs augstskolas, kurās var iegūt mākslinieka vai dizainera izglītību.

Literatūra un avoti

1. Čačka, M. (2009). *Studentu radošās darbības attīstība mākslas studiju procesā*. Promocijas darbs. DU.
2. Gleizdāns, P. (2008). *Kreativitāte pētnieciskajā un mākslinieciskajā darbā*. LMALF.
3. Grosmāne, E. (2008). *Latvijas mākslas vēsture 21. gs*. Rīga: LMA Mākslas vēstures institūts.
4. Kūkojs, A. (1985). *Plaukums gadsimta ceturksnī*. Cīņa. 10.02.
5. Kivliniece-Kuzņecova, L. (2013). *Rēzeknes Augstskola un darba devēji sniedz studentiem profesionālās darbības veikšanai nepieciešamās zināšanas prasmju apguvei*. RA dialogi. 2013.03.

6. Liepa, A. (1997). *Saules skolas atdzimšana (1991.-1997. gads)*. Saules skola. DPU “Saule”.
7. Oļehnoviča, E. (1997). *Daugavpils Sieviešu arodskolas attīstības vēsturiskie aspekti (1917.-1940. gads)*. Saules skola. DPU „Saule”.
8. Pauris, V. (1990). *Mākslas augstskolas filiāle Rēzeknē. Moras zeme*.
9. Pujāte, I. (2010). *Latvijas Mākslas Akadēmijas Latgales filiāles katalogs*.
10. Strode, A. (2013). *RA Studiju programmas „Dizains” licencēšanas materiāli*.
11. Pujāte, I. Saruna ar Silvu Linarti. (2009). *Rēzeknes mākslas un dizaina vidusskola*. Latgales kultūras centra izdevniecība.
12. Unda, J. (2009). *Mākslas skolas aizsākumi Rēzeknē*. Rēzekne: Latgales kultūras centra izdevniecība.
13. Viļuma-Kokina, T., Liepa, A. (1997). *Daugavpils Daiļamatniecības vidusskolas izveide, sagrāve (1942.-1952. gads)*. Daugavpils: DPU “Saule”.